

Elmana Cerić, Haris Cerić

Strip kao medij filozofske poruke: stripozofski pristup nastavi filozofije

Sarajevo: Druga gimnazija Sarajevo, 2020.

Strip kao medij filozofske poruke: stripozofski pristup nastavi filozofije naslov je nove, u mnogočemu inovativne i neizmjereno zanimljive knjige autorice Elmane Cerić, gimnazijske profesorice filozofije i logike (Druga gimnazija Sarajevo), i autora Harisa Cerića, sveučilišnog profesora pedagogije (Fakultet političkih nauka, Sveučilište u Sarajevu), u kojoj spomenuti autorski dvojac na teorijskoj i praktičkoj razini dovodi u vezu dvije naizgled nespojive stvari – nastavi filozofije i strip. Točnije, Elmana i Haris Cerić u svojoj novoj knjizi progovaraju o mogućnosti »stripovne metode« (str. 14) i »stripozofskom pristupu« (str. 25), odnosno o mogućnosti i opravdanosti korištenja stripa u nastavi filozofije (str. 31). Naime, kako ističu autori:

»Ova knjiga nastala je kao sinteza iskustva, koja su rezultat dugogodišnjeg teorijskog istraživanja i praktične primjene stripa u nastavi.« (str. 6)

Pritom je posebno zanimljivo primijetiti da autori strip ne promatraju isključivo kao slijed narativnih crteža (od engl. *comic strip*: komična vrpca, komični slijed), najčešće popraćenih tekstom, bilo u tzv. »oblačićima« na crtežu bilo ispod crteža u »kvadratu«, nego i kao »medij filozofske poruke«.

Takav odmak od tradicionalnog poimanja stripa, Elmana i Haris Cerić utemeljili su na tezi o »pet kvaliteta stripa« koje ga čine izvrsnim nastavnim medijem u nastavi filozofije.

»On je: Subverzivan, Transcendirajući, Refleksivan, Interesantan i Provokativan.« (str. 6)

Knjiga *Strip kao medij filozofske poruke: stripozofski pristup nastavi filozofije* podijeljena je na sveukupno pet glavnih poglavlja: (I) »Umjesto uvoda« (str. 6–8), (II) »Strip u svakodnevnom i obrazovnom okruženju« (str. 9–23), (III) »Stripozofski pristup nastavi filozofije« (str. 25–73), (IV) »Učeničke stripozofske kreacije« (str. 75–165) i (V) »Literatura« (str. 166–171).

Nakon što su u uvodnome dijelu podrobnije razložili tezu o »pet kvaliteta stripa« (str. 6–8), Elmana i Haris Cerić u poglavlju naslovljenom »Strip u svakodnevnom i obrazovnom okruženju« svoju su pažnju posvetili promišljanju naravi stripa – je li riječ o hibridu ili simfoniji riječi i slika? Referirajući se na brojne teoretičare stripa, poput Scotta McClouda, Roberta C. Harveyja, Nicka Sousanisa, Stergiosa Botzakisa i Miroslava Cmuka, autori su najprije stavili naglasak na različita značenja pojmova *strip*, *grafički roman* i *grafička novela*, a potom su skrenuli pozornost na *stripovni jezik* u kojemu se strip ne pokazuje kao hibrid riječi i slika, već naprotiv, kako napominju autori, u stripovnom jeziku

»... i riječi i slike zadržavaju svoj osobeni identitet, a istovremeno doprinose cjelini.

Strip je simfonija koju tvore riječi i slike.« (str. 12)

Stručno evaluiranje mogućnosti i opravdanosti korištenja stripa u nastavi, nasuprot standardnim, a ponekad i suhoparnim nastavnim metodama, Elmanu i Harisa Cerića dovelo je do isticanja pozitivnih strana »stripovne metode« u nastavi filozofije. Svjesni da strip nikako ne predstavlja zamjenu za udžbenike i izvorne tekstove koji su u nastavi filozofije nezamjenjivi (str. 37), autori kao »edukativan potencijal stripa«, među ostalim, navode sljedeće: (I) poticanje čitalačke sposobnosti te stjecanje čitalačkog samopouzdanja i motivacije za čitanje, (II) poticanje jezičnih vještina te bogaćenje rječnika i gramatike, (III) poticanje vizualne i grafičke pismenosti, (IV) poticanje kritičkog mišljenja i (V) upoznavanje s različitim stavovima, perspektivama mišljenja i temama. Drugim riječima, »stripovna metoda« u nastavi filozofije temelji se na »vizualno-tekstualnoj komunikaciji« subjekta odgojno-obrazovnog procesa (tj. učenika) pomoću didaktičko-metodički osmišljenog nastavnog sredstva (tj. stripa) s jasno zacrtanim ciljevima, zadacima i ishodima učenja (str. 23).

Konkretno, u kontekstu nastave filozofije, Elmana i Harisa Cerić ističu da stripovi

»... mogu poslužiti da se učenici, primjerice, upoznaju s konceptima dobra, zla, odgovornosti, nade, časti, posvećenosti, žrtvovanja, plemenitosti, lojalnosti, te pitanjima identiteta, multikulturalizma, klimatskih promjena, slobode, jednakosti itd.« (str. 19)

Potonje je, naime, velikim dijelom moguće jer je u osnovi »stripovne metode« metodički postupak poznat kao »skandalon« (stgrč. Σκάνδαλον – sablazan, zgražanje, sumnja). Autori će tako na jednom mjestu napomenuti:

»Skandalonom se nastoji isprovocirati učenička znatiželja, tako što će im se nešto što im se inače činilo neupitnim, samorazumljivim, dovesti u sumnju, prezentirati u novom svjetlu, kako bi se učinilo predmetom kritičkog propitivanja i promišljanja.« (str. 23)

U poglavlju pod naslovom »Stripozofski pristup nastavi filozofije« Elmana i Harisa Cerić problematizirali su »skandalonski« i »dijaloški« karakter nastave filozofije, stavivši naglasak na neupitnu ulogu nastavnika u poticanju filozofskog i pedagoškog erosa u nastavnoj praksi. Na tom će tragu zapisati sljedeće:

»Filozofija se podučava i uči, ne zbog davanja konačnih odgovora na pitanja koja postavlja, nego zbog pitanja samih. Razlog tomu je što ova pitanja povećavaju opseg našeg poimanja onoga što je moguće, obogaćuju našu intelektualnu imaginaciju i oslobađaju nas dogmatske sigurnosti i izvjesnosti.« (str. 27)

Nezadovoljni postojećim pojmovnim razgraničenjem »filozofija u stripu« i »filozofija stripa« (Aaron Meskin i Roy T. Cook, str. 32), u kojima su prepoznali tek partikularno misaono zahvaćanje mogućeg preplitanja filozofije i stripa, a ujedno uvažavajući pojam »stripizma« (Miroslav Cmuk, str. 33), autori se zalažu za utemeljenje pojma »stripozofije« – kao općeg filozofskog pristupa stripu. Njihovim riječima, »stripozofija« obuhvaća

»... kako filozofiju stripa, tako i filozofiju u stripu, te ne predstavlja tek pronalaženje filozofskih sadržaja u stripu, nego je usmjeren na problem stripa kao medija filozofskog mišljenja, odnosno na mogućnosti doprinosa stripa u filozofiji u sistematskom promišljanju, domišljanju i premišljanju cjeline svijeta.« (str. 33)

U tom se smislu »stripozofski pristup« nastavi filozofije temelji na opravdanoj pretpostavci da se strip

»... može koristiti kao izvor informacije i oblik svladavanja novog gradiva, pri čemu se onda javlja istovremeno kao nastavni sadržaj, ali i kao nastavno sredstvo, koje je u funkciji ovladavanja nastavnim sadržajima.« (str. 38)

No pored stjecanja novih informacija i svladavanja novog nastavnog sadržaja, »stripozofski pristup« nastavi filozofije omogućava subjektu odgojno-obrazovnog procesa (tj. učeniku) i sudjelovanje u izradi nastavnog sredstva (tj. stripa). Prema Bloomovoj revidiranoj taksonomiji, upravo izrada stripova pripada jednoj od najviših razina znanja (tj. višoj razini kognitivnih sposobnosti), jer učenici

»... stvaraju nešto novo, koristeći svoju kreativnost proizašlu iz prethodne refleksije o nekom filozofskom problemu.« (str. 38)

Uzimajući u obzir određene kriterije za ocjenjivanje umjetnički utemeljenog istraživanja u nastavi općenito (Tom Barone i Elliot W. Eisner, str. 40), Elmana i Haris Cerić u svojoj su knjizi definirali »specifične kriterije« za ocjenjivanje stripova s filozofskim temama koje su učenici izradili na nastavi filozofije. Potonji kriteriji mogu se podijeliti na sljedeće

stavke: (I) »identifikacija i izlaganje filozofskog problema«, (II) »organizacija (jasnost, koherentna struktura i fokusiranost na problem)«, (III) »znanje i razumijevanje (korištenje filozofske terminologije, relevantnost prikazanih ideja, točnost podataka)«, (IV) »kvaliteta analize (iznesena utemeljena i uvjerljiva argumentacija i kontraargumentacija)«, (V) »jasnost prikazane filozofske ideje/problema kroz korištenje stripovnog jezika« i (VI) »kreativnost (originalnost, imaginacija i inovativnost)« (str. 40). Međutim, osim čvrste teorijske podloge za promišljanje odnosa nastave filozofije i stripa, autori su u ovoj knjizi ponudili i konkretna didaktičko-pedagoška rješenja u vidu »Pripreme za nastavni sat filozofije s logikom« (str. 41), u kojoj su jasno naznačeni ciljevi nastavnog sata (odgojni, obrazovni i funkcionalni) i ishodi učenja (zapamćivanje, razumijevanje, primjena, analiza, evaluacija i kreiranje). Tome su pridodali i dvije »Artikulacije nastavnog sata« (str. 43–48), s dominantnim elementima »stripovne metode«, te vlastiti izbor i analizu stripova i grafičkih romana za nastavu filozofije. Autori su tako na zanimljiv i dosljedan način detaljnije analizirali naslove: *V kao Vendetta* (Alan Moore i David Lloyd, str. 49–55), *Stripologikon: Epska potraga za istinom* (Apostolos Doxiadis, Christos H. Papadimitriou, Alecos Papadatos i Annie Di Donna, str. 56–65) i *Superman* (Jerry Siegel i Joe Shuster, str. 66–73).

Dio rezultata »stripozofskog pristupa« nastavi filozofije, Elmana i Haris Cerić predstavili su u poglavlju pod naslovom »Učeničke stripozofske kreacije«. Osim kritičkog mišljenja i iskustva učenika u nastavi filozofije s dominantnim elementima »stripovne metode« (str. 151–165), u spomenutom se poglavlju također mogu pronaći i brojna umjetnička ostvarenja mladih »stripozofa«. Riječ je o estetski izrazito zanimljivim, narativno izuzetno kreativnim i misaono nadasve poticajnim »stripozofskim kreacijama«, koje u pedagoškom smislu, bez sumnje, mogu poslužiti kao ogledni primjeri nastavnih sredstava za planiranje nastavne filozofije sa »stripozofskim pristupom«. Stoga, s namjerom poticanja – kako na čitanje, tako i na promišljanje stripova – u nastavku slijedi sažeti popis učenika i njihovih »stripozofskih kreacija«: (I) Amina Bibić i Jasmina Durmo, »Heraklit Mračni i dovitljivi Zenon« (str. 77–82), (II) Faik Tahirović, Faruk Šahat i Zlatan Jukić, »Parmenid protiv Heraklita« (str. 83–90), (III) Naida Agić i Kristina Bjeloš, »Yin Yang« (str. 91–100), (IV) Mirza Ćesir i Amila Jamaković, »Sokrat i sofisti« (str. 101–109), (V) Amela Džananić i Amina Šatrović, »Platonov izazov« (str. 111–121), (VI) Dženeta Milić i Azra Hadžić, »Filozofija renesanse« (str. 123–128), (VII) Naida Pita i Dženana Terzić, »Hegel gegen Kant« (str. 129–134), (VIII) Hana Ćatić i Kanita Tafro, »The Late Late Show with Friedrich Nietzsche« (str. 135–143), (IX) Naida Nožić i Naida

Mehić, »Filozofija egzistencije« (str. 145–150).

Zaključno treba reći da je knjiga *Strip kao medij filozofske poruke: stripozofski pristup nastavi filozofije* stručna, no zato ništa manje pristupačna filozofsko-pedagoška literatura – s čvrsto postavljenom teorijskom podlogom i konkretnim didaktičko-pedagoškim rješenjima za inovativan pristup nastavi filozofije (tzv. »stripozofski pristup«) – koja će, vjerujem, biti zanimljiva, ali i korisna ne samo nastavnicima filozofije nego i široj društvenoj i akademskoj zajednici.

Jan Defrančeski